

LA NAU DE LA SEU DE GIRONA

Ès prou coneguda i famosa la magnífica nau única, de 22,25 metres d'amplada i 36 d'alçada interior, que forma el cos principal de la Seu de Girona. La seva gosadia extraordinària, el seu acoblament a un cor o absis de tres naus, de proporcions més aviat modestes, donen lloc a un problema tècnic i artístic de solució diversament estimada. Aquest problema fa temps que ha atret l'atenció dels arqueòlegs, dels historiadors i dels artistes. Per això la història de la construcció d'aquesta nau i de l'ideal estètic que cercaren els qui l'aixecaren, han estat ja objecte de força recerques i comentaris. Alguna cosa en diuen, és clar, tots els llibres que parlen de Girona. Sobretot el P. Villanueva, el prodigiós viatger erudit de començaments del passat segle, en dona a conèixer un episodi que, per la seva singularitat, encara contribuï més a atraure l'atenció dels estudiosos sobre aquesta obra extraordinària. Em refereixo al congrés o reunió d'arquitectes o mestres d'obra de tot Catalunya i encara de Narbona, aplegat a Girona l'any 1416 per a informar al Capítol de l'Església de Girona que havia de decidir la continuació de l'obra a una o a tres naus. Aquest congrés i el seu procés verbal que publicà Villanueva¹ i han reproduït o copiat d'altres, és potser encara més famós que la mateixa obra que en resultà. Es tractava, en efecte, d'un testimoni sense precedents, sobre els ideals i els problemes constructius que es posaven els autors de l'arquitectura que ara anomenem gòtica, testimoni sortit de llurs mateixes boques. La veritat és, però, que aquest interessantíssim document de la història de l'art arquitectònica no ha estat pas objecte d'un estudi suficient.

Molta documentació sobre la Seu de Girona publicà Fita,² que aclareix força la història de l'absis, però no trobà res referent a la gran nau. També parlà de la catedral de Girona i del famós congrés de 1416,

1. JAIME VILLANUEVA, *Viaje literario a las iglesias de España*, XII (Madrid 1850), 324 ss.

2. FIDEL FITA, *Los Reyes d' Aragón y la Seu de Girona*, 2.ª sèrie. (Barcelona 1876), 100 ss.

amb força lluc, Joaquim Bassegoda,³ el qual sabé destacar el fet que el cor fou concebut simplement per a afegir-lo a la nau romànica, i no com l'inici d'una obra totalment nova; i que almenys els peudrets de la gran nau, ja eren començats abans del congrés de 1416.

Puig i Cadafalch, ja del nostre temps,⁴ dirigí el primer esforç per a resoldre aquestes qüestions reunint, com era elemental, tot el material documental abastable. Aquesta recerca fou, però, poc sortosa, com després veurem prou; i a més a més, l'atenció del gran arqueòleg s'adreçà cabdalment a l'estudi de la capçalera o absis de la Seu gironina. Encara després són molt interessants els capítols que Lavedan,⁵ dins d'una obra de pla més vast, dedicà als problemes històrics i arqueològics de la nostra Seu. No era el cas de dades noves, sinó de deduccions de les ja conegudes; per una comparació de dates i dels plans i alçats respectius, sostingué l'erudit francès la independència de concepció de les seus de Barcelona i Girona — aquesta darrera, és clar, pel que es refereix al seu cap — respecte de Sant Just de Narbona.

Però no és aquesta qüestió la que ara ens mou a escriure altre cop de la Seu de Girona. Lavedan estudia també l'obra de la gran nau i els dictàmens dels mestres d'obra aplegats el 1416, si bé limitant-se a interpretar, amb prou encert, el criteri estètic que cada un d'ells sostenia. Nota la curiosa repartició geogràfica d'aquests criteris: mentre els mestres meridionals propugnen les tres naus com l'única solució adient al cap ja fet de l'església, tot recomanant de millorar-la aixecant la nau central, els mestres del nord de Catalunya i de Narbona són partidaris de la gran nau única que troben «pus honorable» que no les tres naus, habituals a les esglésies catedrals. Ja veurem tot seguit com aquesta discrepància no era purament ocasional, sinó que responia a un estat d'esperit consolidat de temps.

Només Bassegoda entra en la qüestió d'esbrinar quan fou determinat de substituir el pla de les tres naus del cap de l'església pel novell d'una sola nau. És comú de suposar que això s'esdevingué precisament pel 1416, que Guillem Bofill, mestre de l'obra en aquell moment, n'és,

3. JOAQUÍN BASSEGODA, *La Catedral de Gerona* (Barcelona, Asociación de Arquitectos de Cataluña, 1889).

4. JOSEP PUIG I CADAVALCH, *El problema de la transformació de la Catedral del Nord importada a Catalunya. Contribució a l'estudi de l'arquitectura gòtica meridional*, «Miscel·lània Prat de la Ribes», I (Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1923), 72 ss.

5. PIERRE LAVEDAN, *L'architecture gothique religieuse en Catalogne, Valence et Baléares* (Paris, Fundació Cambó, 1935), capítols III i VII de la 2.ª part.

per tant, l'autor, i que precisament la novetat del seu projecte fou el que obligà a aplegar aquell any el concurs de mestres que s'ha fet famós.

Quan, per la meua banda, vaig tenir ocasió de resseguir, amb més sort que d'altres abans, els comptes de l'obra de la Seu de Girona⁶ i de repassar la història del monument tal com era coneguda, ben aviat vaig notar, com amb menys elements havia endevinat feia anys Bassegoda, que gran part de les capelles de la gran nau, incompatibles per llur alçada amb les esquifides naus de l'absis, eren força anteriors al congrés de 1416. Bassegoda notava que la capella de Sant Esteve, sota la torre romànica, encara subsistent, fou feta vers 1362. Els llibres d'obra ens donen d'altres precisions semblants: gairebé totes les capelles dels dos trams de la gran nau més veïns a l'absis són esmentades com ja existents en els llibres d'obra conservats, que comencen en 1367. D'algunes es precisa bé el moment de llur construcció: la de Santa Magdalena, és feta de 1367 a 1369, començant per l'enderroc, l'«escombre» com diu el document, de les construccions que n'ocupaven l'espai, fins a cobrir-ne la volta i posar-hi les reixes; la de Santa Marta és «esplegada» o acabada en 1377 i després hom li fa les reixes; les vidrieres de les finestres de les capelles de Sant Ivó i Santa Magdalena donen lloc al primer contracte que conec per a aquesta mena d'obres, que el Capítol encarrega a R. Gilabert de Mallorca, «mestre de vidrieres», en 1375.⁷

6. Fita no trobà aquests llibres de comptes de l'obra; precisament lamenta la pèrdua dels corresponents al segle XIV, la qual pèrdua afortunadament no és certa pel que fa al darrer terç de la dita centúria: amb algunes falles, hi ha la sèrie de 1367 a 1395. Després, com ens diu PUIG I CADAFALCH, *loc. cit.*, foren repassats pel senyor Francesc Martorell, per encàrrec de l'Institut d'Estudis Catalans, però aquest treball degué ésser molt insuficient, puix que l'extracte documental que en publica el gran arxivedeg català desconeix dades essencials que hi he trobat: les consultes de 1386, la feina de Guillem Morey al portal de Migjorn, el nomenament d'aquest mateix Morey com a mestre major, etc. Jo en vaig treure extractes complets, que encara resten inèdits. Com que ací hauré de fer-hi referència contínuament, no en donaré les cites; tota notícia documental de la qual no es digni el contrari, procedeix dels llibres d'obra de la Seu, de l'any de la data del document.

7. «A .IX. jorns del mes de febrer del any de ... .M.CCC.LXXV. fo feta conuinença entre los honrats En G. Sent Vicenç, canonge, En R. Albert, prevere del Capítol, obrés, de volentat de Mossenyer lo Bisbe e del Capítol de .i. part e En R. Gilabert, de Majorcha, meestre de vidrieres, de altre, ab carta feta en poder d'En Font Cuberta, not. de Gerona a .IX. jorns del mes de nombre de l'any de .M.CCC.LXXV. que.l dit R. fees .II. vidrieres, la 1^a de Sent Ivo e l'altre de Sancta Macdalena, e axò promés e assegura de fer segons que.s conté en la dita carta. = .M.D. sous, la qual quantitat jo axí com a procurador de la dita obra li é pagada, exceptat que me.n é retenguts, per tal com él devia enfilat les dites vidrieres e no o a pugut fer, e En Botet, fuster, a-les enfilades e a-y meses .XVI. jornals a raó de .III. sous .VII. diners per dia.» Hom troba moltes d'altres notícies de treballs d'aquesta mena.

D'altra banda, qualsevol que llegeixi atentament el text famós del congrés de 1416 no en deduirà pas que fos aleshores que s'hagués concebut el projecte de la gran nau, sinó tot al contrari, que ja estava aquesta obra bon tros encetada i que precisament feia temps que es trobava aturada a conseqüència de la controvèrsia que se'n seguia.

Els llibres de comptes de l'obra de la Seu de Girona, a diferència d'altres de la mateixa època, com els de Sant Feliu de la mateixa ciutat, són molt poc explícits sobre el lloc i la mena de treballs que s'estan fent en algun moment; només s'hi refereixen accidentalment. Així i tot, ací i allà hi trobí dades soltes interessants: pel maig de 1384 hi ha un pagament de nou sous a Bonanasch Estruch, jueu, «per un albre que el mestre de l'obra en comprà a obs de sincel o compàs a obs de dictar la volta de la obra»; pel novembre del mateix any es parla de cordes que el mestre emprà per a «compassar» l'obra; i pel setembre de l'any següent ja no es limiten a prendre mides, puix que per deu diners compren «una orça a obs de pujar aigue a la volta, un obraven». Es treballava, doncs, a *la volta*. El mestre major era aleshores Pere Sacoma, que dirigia l'obra des de 1368 i que no molt després de prendre-la a sòn càrrec, pel 1370, n'havia consultat la traça amb el mestre de Narbona, Vesian de Cadinhac, com reportà ja Puig i Caçafalch. Podríem, sense massa fantasia, conjecturar que pel 1384, mestre Sacoma dibuixava en gran, a escala del natural, el grandió projecte concebut anys enrera, tal vegada en 1370, en col·laboració amb el mestre narbonès. Però dades documentals noves i interessantíssimes que ara puc presentar, ens obliguen a rebutjar aquesta conjectura i a avançar encara de força anys la concepció de la idea i el començament de la seva execució.

Amb data de 24 de febrer de 1386, el llibre d'obra ens assenyala unes partides de despeses que han de cridar l'atenció, tot i que resten poc explícites:

«per los .III. meestres que ic vengren de Barcelona ... los dits meestres arribaren ací divendres a vespre ... e posaren en l'ostal d'En Lapart. Despeseren en mession entre lo divendres a vespre e'l dissapte e'l dimenge e dilluns, tan bé en pan com vin, en carn salada e fusta, pex, civada, lits, caneles e altres coses necessàries a éls ab tres bèsties e ab dos macips, ab .I. parel de galines e .I.^a. empola de vin blanch que'l dit Carrera [l'obrer] lus comprà lo dimenge a dinar, costà en tota mession a éls feta del dit Lapart, 67 sous 8 diners ... Lo senyor vicari e l'onrat Capítol ... manaren que donàs als dits meestres, entre tots tres, trenta flo-

rins ... que valen 330 sous.» Una nota marginal afegeix una clarfícia preciosa : «vengueren los dits meestres per regonèxer la obra». El setembre del mateix any 1386, hom troba una altra nota consemblant : «los honrats ... obrés volgueren e manaren ... que tramesés missatge a N Rocha, meestre de la Seu de Barcelona ... vench ací axí com éls volgueren ... e feren-li donar per son trebay 15 florins». Es tractava, evidentment, si no d'un congrés com el de 1416, almenys d'una ampla consulta sobre l'execució de les obres. Tot això ja és interessant ; però encara en resultà més quan, inesperadament, l'arxiu notarial de Girona, immensa pedrera històrica inexplorada, em donà no menys que el «procés verbal» d'aquestes deliberacions, del plet obert a Girona entre els mestres d'obra de Catalunya ; entre els mestres de Girona i els de Barcelona, ja ho podem dir.

Vegem ara què ens diu aquest raríssim i excepcional document, que podreu llegir íntegrament a la fi d'aquest treball. En 1386, com sabem, Pere Coma, o Sacoma, era mestre major de l'obra ; la prosseguia segons el pla de la nau única, pel que veurem ja establert de temps. Els Capitulars obrers, Galceran de Vilanova, ardiaca de Besalú, i Pere Carrera, «prevere de Capítol», ens diuen que havent arribat a llurs orelles que alguns mestres i pedrers experts deien públicament que l'obra d'una nau era perillosíssima, i que fins ho havien denunciat al senyor rei — Pere III, aleshores a Girona⁸ —, per salvar llurs responsabilitats, havien fet venir mestres de Barcelona que juntament amb Pere Coma i d'altres de Girona havien reconegut l'obra i cadascú declararia el seu parer al Capítol.

En efecte, el 23 de febrer⁹ d'aquell any de 1386, compareixen els mestres forasters i els gironins davant una comissió de capitulars. Els primers, que són Pere Arvei, mestre de l'obra de la Llotja dels mercaders de Barcelona,¹⁰ i Bartomeu Sisbert i Arnau Bargués, mestres de cases, es pronuncien sense vacil·lacions contra la nau única, que esti-

8. El rei Pere degué ésser a Girona pel febrer d'aquell any 1386. A manca d'itinerari d'aquest rei, que no ha estat fet, una partida del mateix llibre d'obra sembla assegurar que a la «dominica .vii. post natale Domini anni .LXXXVI.» (II febrer) «lo senyor Rey ic era».

9. És la data que porta en l'acta notarial la declaració dels mestres ; però com que sabem pel llibre d'obra que totjust aquest dia a vespre, és a dir, a la tarda, arribaren els mestres barcelonins a Girona, ben segur que aquesta data és convencional i establerta en redactar l'acta.

10. Crec què és inèdit el nom d'aquest mestre barceloní i que la seva obra probable, encara avui conservada en part i admirada, no tenia qui en reclamés la paternitat.

men impossible de sostenir i de grandíssim perill. Els gironins són Guillem Mieres i Pere Ramon Bosch, pedrers de Girona ; Pere Coma, mestre de l'obra de la Seu, i Guillem Morey, imaginier de pedra, «ciutadà de Girona».¹¹ Pels llibres de comptes sabem que tots ells, menys En Bosch, treballaven constantment a l'obra, i aquest encara, també hi guanyava jornals de vegades. Aquests declaren a favor de l'obra d'una nau, llevat de Guillem Morey. Encara Bosch, tot preferint la nau única demana complement o reforç dels reraspatlles o contraforts. No cal dir que Pere Coma és qui amb més vehemència defensa la seva obra. Per si aquests parers no eren prou, una colla de mesos després, pel setembre, hom crida a informar un altre mestre barceloní, Bernat Roca, mestre de l'obra de la Seu, el qual, sense vacillar tampoc s'adhereix al jut dels seus conciutadans que l'havien precedit. La majoria dels qui declaren imprudent o impracticable l'obra d'una nau, la que avui encara contemplem, és aclaparadora!

Fins ací creuríem que el problema és purament tècnic, que només es dubta de la seguretat o fermesa de l'obra d'una nau que s'estava aixecant. Però ja en les motivacions de la consulta els obrers capitulars ens parlen de «firmitate et pulcritudine ipsius operis» i molts dels mestres informants se surten del marc estret de la bondat material de l'obra i donen llur parer sobre la bellesa que en resultarà, segons la solució que s'adopti. Cadascú, naturalment, diu que serà més bella la solució que ell propugna, però particularment insisteixen en aquest punt els gironins defensors de la gran nau ; en efecte, ells no poden pas dir que les tres naus, de proporcions més aviat mòdiques, del cap de l'església siguin perilloses o difícils de construir, però es recolzen en llur mesquinesa per a defensar la nau única. Aquesta, diuen, serà més bella i més notable, «pulcrius et multo notabilius». Fixant-se bé en aquestes declaracions i tenint en compte les dels capitulars que segueixen després, hom treu la impressió que el veritable nus de la qüestió era aquest més que no pas el dubte sobre la solidesa de l'obra, dubte que els enemics de la gran nau suscitaven només per a espantar les autoritats responsables i aturar l'obra en curs.

De tota manera, tants de parers autoritzats condemnatoris i l'amenaça d'un perill imminent, no podien pas deixar d'influir l'ànim de tots

11. L'imaginier Guillem Morey, del qual caldrà dir després quelcom, no era gironí en realitat, sinó mallorquí, si bé feia molts d'anys que treballava a Girona. De fet, doncs, tots el gironins i només ells defensen la nau majestuosa.

aquells que no tinguessin ja una opinió arrelada, un partit pres d'abans, seguit amb resolució. Això és el que es veu quan per l'octubre següent hom passa a demanar el parer individual de cadascun dels capitulars. És natural que la gran majoria, començant pel bisbe Berenguer d'Anglesola, ja sigui per convicció, ja simplement per dubte, es declari per allò que tothom dóna per segur, per les tres naus, i es deixi d'aventures i fantasies perilloses. Però els pocs partidaris de la nau única són entusiastes i tossuts, es mantenen intransigents i llurs declaracions segueixen essent les úniques interessants.

Aquests heroics defensors de la grandiosa nau gironina dins del Capítol, només són tres: Berenguer de Font, tresorer; Dalmau de Vilalleons, canonge, i Pere Montcorb, prevere de capítol. Ells no es rendeixen davant del nombre i ni s'accontenten dels arguments dels mestres d'obra gironins: sostenen que fa més de quaranta anys que l'obra d'una nau és començada, i que en aquest temps l'han vista molts mestres, cap dels quals ha dubtat de la seva seguretat; citen concretament aquell mestre Vecian de Narbona, que ja coneixem, creuen que quan es decidí la nau única no degué ésser sense madur estudi, i en últim cas reclamen consultes més amples, de mestres de tot arreu, que no siguin tots d'un mateix lloc, que sense conèixer la qualitat de la pedra, la calç ni el ciment de Girona, repeteixen monòtonament quasi iguals paraules. I en fi, si després de tot, l'obra de llurs amors, la gran nau única, resulta impracticable i cal abandonar-la, ells no s'accontenten que la Seu gironina sigui una vulgar església de pobra volada si demanen que tot seguit hi sigui planejada alguna obra excepcional, «aliquod pulcherrimum opus et par excellenciam», un cimbori, un campanar o quelcom d'extraordinari que la faci famosa entre les altres. Aquestes paraules ens fan veure bé quin era l'esperit dels enamorats de la gran nau: estaven resolts a sortir-se de la rutina, d'allò que hom podia veure a tot arreu, i creien, i no s'erraven, que aquesta, la gran nau única, era una obra capaç d'honorar el temple i la ciutat que la posseïssin. Un esperit de superació, si voleu de snobisme, els animava.

Després d'aquesta vehement protesta el text notarial s'acaba i ens hem de preguntar què és el que en definitiva hom decidí de fer. Els llibres d'obra no ens ho aclareixen pas. Com a motivació de les declaracions de 1416 se'ns diu que l'obra de la Seu feia molts d'anys que era interrompuda per culpa del dissens que aleshores hom resolgué. Ens

inclinàrem, doncs, a pensar que aquesta cessació durava des de 1386. No s'hi oposaria en realitat el fet que durant aquest temps segueixen treballant els pedrers, de vegades en gran nombre, i que en 1399 fins s'originà un plet amb Guillem Ramon de Lloret, senyor del Castell de Gironella, perquè amb el continu carreteig de pedra des de la pedrera vers el portal de Sant Cristòfol i la Seu, li han espatllat una bassa.¹² Podríem pensar que es treballaria en altres obres accessòries i que l'obra de la volta que era allò essencial, restava paralitzada. És això més creïble, tenint ben present com es feren les catedrals gòtiques: no es tracta d'edificis aixecats de planta damunt d'un pati ras, sinó ben al contrari, de la transformació paulatina d'un edifici anterior romànic que hom va enderrocant només a mesura que van restant acabades les parts o trams de la nova construcció. L'aspecte que devien presentar aquestes obres degué ésser més el d'un edifici en reparació que el d'una construcció nova, i així la paralització de l'obra no suposava de cap manera la interrupció dels serveis de culte a què estava consagrat l'edifici. El que ens fa rebutjar la suposada paralització per tants d'anys són les notícies concretes de construcció de diversos pilars d'obra nova que s'escauen dins d'aquest temps. Aquests pilars, contractats o aixecats des de 1387, no podien fer-se amb independència del projecte general de l'obra, a diferència de les capelles i fins del portal de Migdia, treballat també aleshores.

Deixant ara això de banda, qui fou, doncs, l'autor del grandios projecte de la nau única i alterosa? I qui en començà l'execució? La llista de mestres majors de l'obra de la Seu de Girona s'ha anat formant molt lentament. Villanueva coneix Jacme Faveran, de Narbona; però no el seu antecessor, mestre Enric. De temps també són coneguts Francesc Sapllana i Pere Sacoma. Fita trobà abans d'ells Guillem de Cors. Jo n'hi puc afegir dos més: Pere Campmagre, mestre major que trobo de 1357 al 1359 i que potser ho fou més temps,¹³ i Guillem Morey,¹⁴ imagineire mallorquí que hem vist declarar contra la nau

12. Arbitratge d'aquesta qüestió, plec solter d'aquella data, notari Pere de Pont, Arxiu notarial de Girona.

13. No hi ha, com he dit, llibres d'obra de la Seu d'aquests anys tan reculats. La dada aquesta és tret dels de Sant Feliu de Girona, on Campmagre és mencionat entre aquestes dates com a «mestre major de la Seu». Els llibres d'obra de Sant Feliu, molt interessants, agafen des de 1355 fins 1391. En vaig fer també extractes copiosos, inèdits.

14. Conjecturat ja, sense dades, però amb encert per J. BASSERGODA. Tal vegada va fullejar els llibres encara que no els esmenti.

única, que succeí a Sacoma en 1394. Així, doncs, la llista cronològica de mestres, tal com avui la podem fer, és com segueix :

Mestre Enric, que mor en 1320.

Jacme de Faveran, nomenat en 1321.

Guillem de Cors, el succeeix en 1330.

Pere Campmagre és mestre de 1357 a 1359.

Francesc Sapllana, mestre en 1367, «exclòs» el 1368.

Pere Sacoma, nomenat a continuació, mor en 1394.

Guillem Morey, nomenat el 27 d'abril de 1394, segueix el 1396.

Pere de Sant Joan, picard, nomenat en 1397.

Guillem Bofill, mestre en 1416; havia estat nomenat en 1404.

Etc.; no puc afegir res de nou per a temps posteriors, si bé els llibres d'obra poden parlar encara força.

Si prenem literalment l'afirmació de Berenguer de Font quan diu que feia més de quaranta anys que l'obra de la gran nau era començada, anirem a parar abans de l'any 1346. Això sembla una mica exagerat, puix si en 1330 està llesta o en obra la darrera capella de l'absis prop del campanar antic, fins aquell mateix any 1346 no es trasllada l'altar major a l'obra nova, i no és pas probable que hom emprengués res d'empena mentre això no fos encara enllestit; però el pla de la gran nau pogué venir tot seguit. Tampoc no sabem qui era el mestre major en aquell moment; de tota manera, no sembla pas que en puguem adjudicar la glòria, tampoc, a Pere Sacoma, malgrat el seu entusiasme per la idea, i no és prudent decidir-se per cap dels seus antecessors, concretament, de tots els quals són precisament molt vagues les notícies que en tenim.

Pere Campmagre és qui tractà el claustre de Sant Feliu de Girona i en dirigí l'execució (1357-60), si bé tot el treball material fou d'altres pedrers; com que l'obra no perdurà, no sabem quina importància artística tingué. El mestre ho era el mateix temps de la Seu, i això potser era un costum força constant.¹⁵ Sapllana havia treballat de pedrer per a Sant Feliu; però no l'hi coneixem com a mestre; de l'obra de la Seu no sembla que en sortís en bona harmonia.¹⁶ Sacoma degué

15. Els cantonals i columnes del malaguanyat claustre, enderrocat en 1374 per raons militars, foren tallats per Arnau Sanç, Francesc Sapllana, el que després fou mestre de la Seu, Maranyau, Arnau Plana, etc., a preu fet.

16. El llibre d'obra de l'any que ell cessà i entrà Sacoma, no es conserva; però anys després, en 1376, reclamà l'import d'algunes eines que abandonà quan eixí de l'obra; ja abans havia tingut diferències (agost de 1367).

ésser abans mestre de Sant Feliu que de la Seu, puix en el contracte que féu amb el Capítol d'aquella església col·legiata per a fer el bell cloquer que encara senyoreja Girona, no es parla d'altre compromís anterior del mestre que l'obra del pont (segurament el Pont Major). Aquest contracte és de 5 de setembre de 1368, i és pel juny de l'any següent quan el trobem en funcions de mestre major de la Seu. Simultanejà ambdues obres: mentre a Sant Feliu feia el campanar, treballant-hi sovint assíduament, feia les capelles de la Seu; després, com hem vist, «dictà» la volta i començà a treballar-hi. Potser fou ací quan esclatà la disputa que obligà a suspendre la feina.

De tota manera, Pere Sacoma seguí encara molt de temps de mestre major fins a la seva mort, esdevinguda per l'abril de 1394. Aleshores és succeït per l'imaginaire Guillem Morey, que ja abans jugava paper important en l'obra. Aquest artista, que hem vist a consulta en 1386, feia molts d'anys que treballava per a la Seu; hi surt des de 1375, i molt aviat hi guanya un jornal superior al dels altres pedrers.¹⁷ D'ell és l'obra del portal de Migjorn de la Seu començada d'abans, des del 1369, i de la qual, després, ell fou mestre; hom parlà d'*en Morey qui fa l'obra del portal, mestre de la obra del portal*, etc. Però en molts anys de treballar en aquesta obra, amb molts d'altres mestres pedrers, restà inacabada i molt endarrerida, com ens ha pervingut.¹⁸ Per aquests anys, en vida encara de mestre Coma, ell era segurament ja l'ànima de l'obra; altres treballs seus coneixem, especialment la fosa d'una imatge d'àngel, de bronze, per a posar al capdamunt del «Sepulcre» aleshores construït. Aquest enigmàtic sepulcre no podia ésser altra cosa que una torre o cúpula, puix fou precisament construït, absorbint tota la mà d'obra, vers 1379 i 1380, per a instal·lar-hi un *seny*, o campana major, nou, fos en 1382 per mestre Joan de Borga o Borja, «mestre dels senys», que el contractà tres anys abans amb el Capítol.¹⁹ Morey fon el seu àngel en 1383, l'estanya, el pinta i el posa sobre un pern

17. Aquests guanyaven de 3 a 3 sous i mig. Morey guanya 4 sous, primer, i després mig florí, o sigui 5 sous i mig. Treballa, sovint, amb poca continuïtat, a la Seu, i feia també feina pel seu compte (1381, fol. 46v).

18. S'hi treballà activament almenys fins 1381, any en el qual es compren grans pedres per a fer «tabernacles» per al portal. En 1386 hom fa una teulada damunt d'aquesta obra, i això tal vegada pot interpretar-se en el sentit que no es prosseguia.

19. Aquest cloquer, anomenat sempre «sepulcre», podria ésser un cos de construcció que des del claustre es veu adossat a la torre romànica dita de Carlemany, la qual des de 1383 és anomenada «cloquer vey»; no hi ha cap pla detallat de la Seu que ajudi a interpretar els textos.

de ferro perquè hi balli, amb les seves ales esteses i la creu a la mà. Tot això sembla la descripció de l'àngel que encara avui, escapat per una bala napoleònica, corona el campanar barroc, però no gosaria pas identificar-los.

Morey era mallorquí, i a Mallorca morí en 1394 un germà seu que obrava precisament el portal de Migdia de la Seu d'allà. Fita publicà una curiosa lletra del Capítol de Mallorca al de Girona, demanant-li que deixi anar Guillem Morey a l'illa per a acabar l'obra del seu germà. Però justament aleshores, per la defunció de Pere Sacoma, és nomenat mestre de la Seu de Girona. Coneixem les seves idees poc originals sobre la nau gironina i cal creure que no la prosseguí. En canvi, sabem la seva personal intervenció en els pilars nous de què parlava abans. Ell és qui en 1387 fa els motllos de fusta per a tallar-los; en 1390 contractà amb el Capítol, per 14 mil sous, la construcció completa d'un d'aquests pilars, i després, ja mestre de l'obra, segueix treballant-hi. A quina obra corresponien aquests pilars? A la de tres naus o a la de la nau única? El text del contracte de Morey, que acabo de citar i que he trobat, no deixa gaire marge al dubte: el pilar l'ha de fer a l'indret de la capella de Sant Esteve i ha d'ésser igual al que hom ha començat davant de la capella de Sant Miquel.²⁰ Totes dues capelles són de les que avui dia s'obren a la gran nau, i un pilar fet davant no pot ésser sinó dels que separen les naus d'una església tripartita: són; d'altra banda, prou llunyanes del cap que ha persistit sota aquest pla de tres naus, perquè no sigui possible de creure que es tracta dels dos darrers pilars centrals que ara encara veiem. Sembla segur que ja sota mestre Sacoma, tot i la seva personal oposició, i no cal dir sota Guillem Morey, la catedral es prosseguí segons el pla que podem dir barceloní, força més enllà del que ha restat. Aquesta obra nova hagué d'ésser enderrocada per poc versemblant que sembli, però a tant hagué d'arribar la gosadia dels partidaris, a la fi triomfants, de la nau única.

També és difícil d'endevinar quan s'escaigué aquest triomf. L'obra dels pilars esmentats es prosseguia en 1395 i 1396. En 1397 el Capítol nomena un altre mestre, Pere de Sant Joan, de Picardia, que hom ha

20. Arxiu notarial de Girona, Not. Pere de Pont nota LXIX, 8 juny 1390: «quoddam pilare fiendum in pariete chori ecclesie Sedis Gerundem. in endreseria capelle Sti. Stephani eiusdem sedis... i. dels pilars sobre los quals la volta de la obra nova faedora sobre lo chor de la dita seu sa deu posar a edificar... per la forma que es obrat lo pilar ja comensat devant la capella de St. Michel...» El cor seria ja al mig del temple? En tot cas és clar que hom anomenava cor la nau central.

dit que vingué de Mallorca, precisament.²¹ La manca de llibre d'obra d'aquest any no ens permet conjecturar res de com acabà la carrera de Guillem Morey, l'imaginaire mallorquí de Girona; tampoc no podem fer cap supòsit sobre el seu successor, el contracte del qual, que precisament serví de model al de Bofill, no he pogut trobar. El cert és, però, que pel juliol de 1404 hom havia acabat de poc un pilar i refeien la teulada.

Guillem Bofill,²² l'heroi del congrès de 1416, quan hi concorregué, era ja un vell mestre format i envellit dins l'obra de la Seu de Girona. N'arribà a mestre major en 1404. El llibre d'obra diu: «a .v. de noembre per lo Cardenal [Berenguer d'Anglesola, encara, Bisbe i Cardenal] fou provahit de mestre de la obra a N Bofill, pedrer e menat a mi [l'administrador] li paguas tot ço que avie acustomat dar als altres mestres passats». Però els seus primers guanys com a pedrer de la Seu remunten a 1369, i per molt de temps el seu jornal no és gens diferent del dels seus companys de feina; en 1381 aconsegueix d'afermar-se per tota la vida a un fort avantatjós, tres sous i vuit diners, i encara després el Capítol li promet una estrena de 40 sous tots anys per Nadal. Tan lligat restava a l'obra de la Seu, en la qual en una ocasió havia cuidat deixar-hi la vida, que fa estrany de no veure'l entre els mestres consultats en 1386. Afermat així a la Seu, també treballava, al mateix temps, a preu fet per a la mateixa obra i per al cloquer de Sant Feliu.²³ Molts mestres majors havien passat davant seu quan a la fi hom es recordà dels seus mèrits, i el seu dictamen sobre la nau única, ben raonat, ens fa sospitar un home més aciençat que En Sacoma, tot defensant la mateixa idea. És probable que la seva acció personal fou la que decidí el Bisbe nou, Dalmau de Mur, i el seu Capítol, a tornar al pla de la nau única, de tant temps abandonat. De moment ell degué aturar l'obra, i només a això pot referir-se, com hem vist, la suspensió que hom lamenta en l'acta de la reunió de 1416. Després

21. Així ho diu BASSÈGODA, sense indicar d'on ho treu. En l'acta capitular que s'hi refereix, que publicà FITA, no se'n diu res. El contracte mateix d'aquest mestre no el trobí en els manuals notariais.

22. D'altres escriuen Boffiy, que és el mateix nom escrit amb l'ortografia gironina de l'època; la *ll* era escrita i probablement pronunciada sempre *y*. Però també escrivien Bofil, Bufil, Bufiy, etc., diferències merament gràfiques.

23. Llibre d'obra de la Seu, *passim*. A Sant Feliu se l'anomena de 1381 a 1383 i en diuen «Bofill pedrer en altre manera apellat Viola». Era nadiu de Galliners. «Aydan als seyns majors a posar al sepulcra, tomà devall e cuydà morir»: el bisbe Satria que presencià l'accident li féu donar 5 florins per a despeses de metge. També treballà a la casa de l'Almoïna.

aconseguí l'adopció del projecte de les seves preferències, encara que fos amb el tràmit previ de l'ampla reunió de mestres que s'ha fet famosa. Tràmit, dic, perquè ja és sabut que, essent majoria els mestres barcelonins i altres partidaris de les tres naus, hom resolgué tot el contrari. I si ample fou l'aplec de mestres, el Capítol encara l'hi volia més. He trobat la nota del viatge de l'emissari que recorregué les ciutats catalanes al sud de Girona per a demanar als Capítols que trametessin mestres experimentats, i en el seu itinerari no sols figuren les ciutats d'on procediren els mestres que trobem després a Girona, sinó encara Lleida i Cervera.²⁴ Probablement, si coneguéssim també el camí del missatger que sortí pel portal del castell gironí de Sobreporta, veuríem com s'aturava en altres ciutats, ultra Castelló d'Empúries, Perpinyà i Narbona.

Ha passat més de mig milenar d'anys per damunt de la volta aixecada per Sacoma i Bofill. El temps no hi ha pogut res, i si els homes no resulten menys pietosos, «quod Deus avertat», la Seu de Girona pot desafiar-lo impunement. Ara podem dir, sense por d'equivocació, que els mestres barcelonins amb llurs rotundes negacions de la fermesa de l'obra de la nau única anaven ben lluny d'osques i demostraren un total desconeixement de les possibilitats materials de l'art de la construcció gòtica, com a perits de la qual eren cridats a consulta. En 1416, és veritat, els mestres de Barcelona i els del Migjorn de Catalunya ja no gosaren a negar que la nau sola es pogués aguantar; potser feia masses anys que es mantenia ferm el tram fet per Pere Sacoma! Però llur obstinació contra la idea gironina segueix implacable i ara, a manca de preteses raons tècniques, es fonamenten només en motius estètics o de congruència amb l'absis. A la veritat, això serà sempre opinable, com tota qüestió de gust. Piferrer, el romàntic i, per això mateix, ànima sensible al millor de l'esperit medieval, fou potser el primer a judicar i a admirar, com es mereix, la majestuosa nau, i sense vacil·lacions s'adherí a la idea audaç dels seus constructors. Després, potser una mania acadèmica d'aplicar uns «cànons» preestablerts fins a les obres gòtiques, posà de moda de denigrar aquesta solució gironina del problema arquitectònic de les catedrals: és el cas de Bassegoda i de força d'altres, que volen trobar monstruosa la unió de les

24. Restes del llibre d'obra de 1415. També sabem el que cobraren alguns dels mestres de la famosa consulta de 1416: 24 lliures i 15 sous els Xulbe, 24 lliures 16 sous els dos mestres de Tarragona.

tres naus petites a l'única gran, perquè és cas únic; en canvi, ells mateixos no veuran res de deforme en una sèrie d'absis romànics oberts en un transcepte de major elevació, com a Ripoll, a Lleida o a Tarragona... perquè això és cosa corrent.

Que se'm permeti, a la fi, dir la meva admiració per aquest interior sense parell de la Seu de Girona. Les seves dues parts estan tan admirablement unides, que, si ens despullem de prejudicis, ens semblaran talment fetes i concebudes juntes, cadascuna per a donar millor vàlua i més bellesa a l'altra. La pruija de subjectar l'art gòtic, art d'inspiració, certament no personal, però sí d'inspiració colectiva, a fredes i segures regles i mesures, ha donat prou fruits perquè puguem judicar-la: és el sinistre art gòtic que a Girona mateix es pot deplorar en l'església del Sagrat Cor; és, en fi, el «gòtic de cementiri».

Pel que fa a la nau gironina, encara faré una remarca: és curiós que mentre tants troben a dir de la unió de les tres naus a la nau gran, ningú no ha trobat dificultat a acceptar l'immens mur de façana interior. Per a mi, aquest és l'únic punt flac (i precisament no és medieval) de l'obra que comentem. La gran rosa, amb la seva deplorable vidriera, el rengle de finestretes de l'àndit o corredor i els arcs de la porta i capelles no són prou per a repartir escaientment aquest mur llis. Però, si d'esquena a aquest mur, contemplem el conjunt grandios de la nau, la llum daurada i misteriosa de les vidrieres antigues de l'absis que es filtra i juga sota els seus arcs, ara més que abans, treta la lamentable bambalina de guix pintat del cor central, que obstruïa la vista i la imaginació, sentirem que la Seu de Girona és una obra única que honora Catalunya.

ACTA DE LA CONSULTA DE MESTRES DE 1386

Noverint universi quod cum honorabili viri domini Galcerandus de Villanova, [Archidiaconus] Bisuldunen. et Petrus de Carraria, presbiter de capitulo eccle. Gerunden. et opera[rii dicte] eccle., attendentes ad eorum auditum pervenisse quod aliqui in arte lapidarum ex[parti] et magistris operis lapidum asseruerunt et dixerunt hactenus publice cor[ram ...] dignis et etiam autenticis personis et etiam Illustrissimo domino Petro Dei gracia Aragonum Rege [et propo]suerunt quod opus dicte eccle. Gerunden., faciendo ipsum ad unam navim [non] potest neque poterit esse stabile neque firmum, neque posset stare diu sine m[agno] periculo; ymmo quod erat tucius id quod ad unam navim continuatum et operatum est demoli et reduci ad tres naves eo modo quo in eius capite et principio inceptum fuit et con-

tinuatum usque ad pilarem trune contiguum et quod pro firmitate et pulcritudi[ni] ipsius oper[is] est melius et tucius ipsum opus sequi ad tres naves. Ideo pro excusatione eorunde[m] et pro tuicione et firmitate ac pulcritudine operis antedictæ, die presenti que fuit die[s] .xxiii. mensis ffebruarii anno a nat. Domini .m.ccc.lxxx. sexto, convocatis et congregat[is] intus dictam eccliam. et juxta dictam trunam ipsis dnis. Galcerando de Vilanova et Petro de Carraria, operariis antedictis, necnon et venerabilibus Petro de Vilana, licenciato in decretis presbitero de capitulo dicte eccle. vicarioque in spiritalibus et temporalibus Reverendi in Christo patris et dni. Domini Berengarii Dei gracia Elnen. et confirmati in Episcopum Gerunden., Michele de Sancto J[ohanne], Archidiacono de Silva, Raymundo Rubei et Dalmacio de Villaleonum, canonicis, Berengario de Fonte, [thesau]rario, Petro de Montecurvo et Arnaldo Colomerii, presbiteris de capitulo dicte eccle. Gerunden. ... eorundem duorum, vicarii, canonicorum et presbiterorum de capitulo ac mei not. publici et infrascripti et] testium ad hoc specialiter vocatorum et rogatorum, primum dixerunt et exposuerunt]... ipsi operarii de voluntate et consensu et ad instanciam honorabilis Capituli dicte eccle. Gerunden. fece[runt] ad hanc civitatem Gerunde venire magistros de civitate Barchino[ne] in arte expertos per quos et per Petrum Coma, magistrum dicti operis et alios lapicidas Gerunde ius[u suo] congregatos, fecerunt dictum opus videri ad oculum ac recognosci, qui habito inde ... colloquio super ipso opere fiendo et continuando vel non, multum altercarun[t]... ideo ponerunt (*sic*) ipsi domini operarii in presencia prenominatorum dominorum vicarii dni. Episcopi et personarum ... eorum quilibet ibidem personaliter constitutos, medio juramen[to] sigillatim, interrogari super stabilitate vel non stabilitate operis antedicti et v[el de] continuando ipsum opus ad unam navim prout inceptum est, possit ipsum opus [fieri] sine periculo et ipso opere sic constructo esse possit stabile atque firmum et quod ... eorum votum idem scribatur et in publicam formam ad perpetuam rei memoriam redigatur quorum magistrorum per juramentum per me infrascriptum not. interrogatorum [dicta] et deposiciones super predictis recepta et in scriptis redacta sic per ordinem subscribitur. Et primo Petrus Aruei, lapicida, magister operis Logie mercatorum civitatis Barchinon., prestito prius per eum in manu mei subscripti not. ad Sancta Evangelia juramento de veritate dicenda, dixit et deposuit ac testificatus fuit publice coram dictis dnis. operariis et vicario, canonicis et presbiteris de dicto capitulo ac me publico not. et testibus infrascriptis, quod ipse dictum opus et eius mensuras sive midas et statum ac formam vidit et inspexit ad oculum et recognovit cum aliis magistris dicte civitatis ac etiam civitatis Gerunde ibi presentibus, et habita deliberatione cum eisdem, cognoscit et videt quod, juxta suum arbitrium et artem lapicidarum, opus dicte eccle. Gerunden. esset pulcrius et firmitus cum tribus navibus prout inceptum fuit et continuatum usque ad trunam ipsius eccle. et etiam magis utile quam si fiat cum una navi, nam ipse deponens juxta artem suam et secundum suum arbitrium non videt nec cognoscit ipsum opus esse et fieri cum una nave tantum posse stare nec sustineri sine magno periculo, nec ipse deponens modo aliquo judicaret ipsum opus juxta suum intellectum esse posse cum una navi tantum stabile sive firmum. — Bartolomeus Sisberti, magister domorum civitatis Barchin., prestito prius per eum ad Sta. Dei Evangelia juramento de veritate dicenda in manu mei not. infrascripti, dixit se cum predicto

Petro Aruei et aliis magistris Gerund. et etiam Barchinon. de presenti et aliis vicibus vidisse ad oculum dictum opus et quod habita cum eis et inter se deliberacione, deposuit et testificatus fuit quod juxta eius iudicium et intencionem opus dicte eccle. esset magis tutum et securum fieri et continuari ut inceptum fuerat cum tribus navibus quam cum una navi, nam secundum suum arbitrium et intellectum faciendo ipsum opus cum una navi tantum nunquam poterit esse stabile neque firmum; et quod fietur cum minoribus expensis et celerius et sine periculo si reducetur et continuaretur ad tres naves. — Arnaldus Bargesii, magister domorum civitatis Barchinon., prestito prius per eum in manu mei infrascripti not. de dicenda veritate ad Stum. Dei Evangelium juramento, dixit et publice deposuit et testificatus fuit quod recognito per eum et viso ad oculum cum prenomatis et aliis civitatis Gerunde magistris opere ante dicto, juxta suum intellectum et arbitrium, jam dictum opus dicte eccle. non est legitimum neque firmum si fiat ut inceptum est cum una navi tantum, nec videt nec cognoscit quod valeat modo aliquo sine per[iculo] sustineri, sed quod opus trium navium prout a principio inceptum fuit, juxta eiusdem deponentis intencionem et arbitrium, est sequendum ad periculum evitandum et ad be ... et utilitatem ac firmitatem operis ante dicti; ac quod cum minoribus expensis et celerius ac sine periculo expeditur cum tribus navibus ut fuit inceptum et per ipsum deponentem est supradictum. — Guillelmus Mieres, lapicida Gerunde, prestito per eum prius in ma[nu] mei infrascripti not. de dicenda veritate ad Sta. Dei Evangelia juramento, dixit et testificatus fuit quod ipse vidit et recognovit pluries dictum opus, et habita cum predictis aliis magistris super hiis acordis, iudicat atque dicit quod secundum suum intellectum faciendo et continuando dictum opus cum una navi possit fieri stabile atque firmum et sine periculo et essere valde pulcrum opus, faciendo tamen et reducendo ipsum opus ad tres naves esset firmitus opus sine dubio, set non esset ita pulcrum opus, attente quod pilaria erunt vel esse habebunt juxta suum videre et intellectum unum videlicet ab altero nimis longe. — Guillelmus Morey, ymaginerius lapidum cuius Gerunde, prestito per eum prius ad Sanctum Dei Evangelium de veritate dicenda juramento in manu mei not. infrascripti, dixit et deposuit ac publice testificatus fuit quod ipse dubitat multum de opere unius solius navis quod possit sine periculo esse stabile sive firmum, ymo erit opus ingratum et fatuum juxta eius mensuras sive midas, sed si ipsum opus reducerit ad tres naves ut inceptum primo fuit et sic fi[eri] et sequatur erit procul dubio bonum et firmum ac magis pulcrum, et hoc tenet et dixit idem deponens et quod celerius et firmitus ac expedientius fi[eri] cum tribus navibus quam cum una navi. — Petrus Coma, lapicida Gerunde et magister operis dicte eccle., prestito prius per eum ad Stum. Dei Evangelium juramento de veritate dicenda in manu mei not. infrascripti, dixit et deposuit ac publice testificatus fuit quod ipse intendit dictum opus esse stabile atque firmum et sine aliquo periculo si fiat et sequatur ad unam navim tantum prout nunc sequitur et continuatur et absque omni periculo potest stare et sustineri; et quod ipse deponens ullo modo consentit quod aliter dictum opus mutetur sed quod fiat et sequatur ad unam navim, petens de hiis sibi fieri si voluerit habere publicum instrumentum per me not. infrascriptum. — Petrus Raymundus Bosch, lapicida Gerunde, prestito prius ad Sancta Dei Evangelia juramento in manu mei not. publici infrascripti de veritate dicenda, dixit et deposuit ac publice

testificatus fuit quod ipse pluries recognovit et ad oculum vidit dictum opus cum magistris in dicta arte expertis et quod juxta suum intellectum, dictum opus fieri ad tres naves est pulcrum et stabile atque firmum et sine aliquo periculo, sed pulcrius et multo notabilius esset ipsum opus si fieret ad unam navim prout est inceptum cum suis mensuris sive midas, dum tamen haberet complementum de rerespatles. Quibus depossicionibus dictorum lapicidarum ita factis et in scriptis redactis predicti domini Galcerandi de Villanova et Petrus de Carraria operarii petierunt ad eorum excusationem de premissis omnibus sibi fieri atque tradi publicum instrumentum et publica instrumenta per me not. publicum infrascriptum. Acta fuerunt premissa Gerunde intus dictam eccliam. Gerunden. die et anno predictis, presentibus et ad hoc vocatis me Petro de Ponte, publico notario infrascripto, et testibus videlicet Ffrancisco de Parietealto et Petro Textoris al. Gaffaronus, presbiteris beneficiatis in dictam eccliam. Gerunden.

Deinde videlicet die mercurii que fuit .xii. dies dicti (*sic*) mensis septembris, prefati domini Galcerandus de Villanova et Petrus de Carraria, operarii, intus dictam Gerunden. eccliam. constituti in presencia mei not. publici et testium infrascriptorum ad hoc vocatorum et rogatorum, dixerunt [quod] ipsi ad maiorem eorum excusationem et pro securitate dicti operis fecerunt dictum opus ... oculum videri ac etiam recognosci per Bernardum Rocha magistrum Sedis Barchinon. ibidem presentem, petentes eius deponicionem per me not. antedictum recipi medio juramento et eam continuari post predictae. Quiquidem Bernardus Rocha, prius per eum in manu mei dicti not. prestito ad Sancta Dei Evangelia juramento de veritate dicenda, virtute ipsius dixit et deposuit quod ipse vidit ad oculum et inspexit ac etiam recognovit dictum opus eccle. Gerund. cum magistris in arte lapicidarum et operis expertis, et habita deliberacionem inter se cum eisdem reperit ac dixit et deposuit atque justificatus fuit, quod juxta sui arbitrium et quantum ipse noscere potuit, dictum opus prout nunc continuatur cum una navi tantum, secundum sui altitudinem et amplitudinem, nullo modo stare posse sine magno periculo et quod facere ipsum opus prout nunc est inceptum cum una navi est magnum periculum sed iuxta ipsius deponentis consilium ad firmitatem et securitatem ipsius operis et ad dictum periculum evitandum ipsum opus prout erit inceptum fietur ad tres naves. Qua deponicione facta dicti domini operarii de premissis fieri sibi petierunt publicum instrumentum et publica instrumenta per me Petro de Ponte not. infrascriptum. Acta fuerunt hoc Gerunde intus dictam eccliam. dicta die .xii. mensis septembris predicti anno a nat. Dni. supradicto presentibus et ad hec vocatis me dicto infrascripto Petro de Ponte notario et testibus, videlicet dicto Ffrancisco de Perietealto et G.^o Carboni, presbiteris beneficiatis in dicta ecclia. Gerunden.

Deinde vero die lune que fuit .xxv. dies mensis octobris anno predicto Reverendus ... pater et dns. Dominus Berengarius Dei gracia Episcopus et venerabilis Bernardus de Campis canonicus Gerund. [in] castro de Rupiano personaliter existentes, in presencia mei Petri de Ponte not. suprascrip[ti] et etiam ut not. publici auctoritate regia per totam terram et dominationem Illustrissimi do[m]ini Regis, lectis coram eis prius per me dictum not. deponicionibus omnibus suprascrip[tis] magistrorum et

lapidarum superius nominatorum ad interrogationem eis per dictum not. factam ex parte honorabilis Capituli et ad instanciam dictorum operariorum dicte eccle. Gerunden., ...eorum dicto Domino Episcopo Sacrosanctis Evangelii ponendo ad ...et per dictum Bernardum de Campis tactis ipsis Evangelia prestito iuramento in presencia mei dicti infrascripti not.] dixerunt et deposuerunt dictum opus eccle. predicte Gerunden. juxta dictum et deposicionem suprascriptorum magistr[orum] et lapidarum Barchinon. fore reducendum et tornandum ac faciendum et continuandum ad tres naves et quod juxta eorum intencionem et arbitrium dictum, quod est inceptum ad unam navim non posse stare nec esse stabile sive fir[mum] prout per iam prenominatos magistros et lapidas Barch. supra depositum est atque d[ictum] et prout jam alias ipsi domini Episcopus et Bernardus de Campis dici audiverunt a pluribus fidedignis personis asserentibus illud ydem. ... Et subsequenter die mercurii que fuit dies .xxvii. dicti mensis octobris anno predicto, congregato honorabile Capitulo dicte eccle. ... intus domum thesaurarie sive sacristie ipsius eccle. ad trinum tactum campane de mandato venerabili Petri Vilana vicarii dicti Domini Episcopi ut moris est propter subscripta peragenda, ubi interfuerunt et convenerunt dictus dominus Petrus Vilana, presbiter de capitulo ut vicarius dicti Domini Episcopi, et honorabiles viri domini Didacus de Heredia, Abbas Sti. Ffelicis Gerunde, Galcerandus de Villanova, Bisuldunen. et Michael de Sto. Johanne, de [Silva] Archidiaconi, Geraldus Patavii, Arnaldus de Gurbo, Raymundus Rubei et Dalmac[ius de] Villaleonum canonici, Petrus de Montecurvo, Berengarius de Fonte, thesaurarius, Raymundus [de] Benagis, Bonanatus Veray, Petrus Arnaldi et Nicolaus Siffredi, omnes presbiteri de cap[itulo], capitulantes et capitulum facientis ad instanciam dictorum duorum operariorum et de man[dato] dicti venerabili Capituli in presencia et testimonio discretorum Guillelmi Codine, presbiteri benefic[iati] dicte eccle. Gerunden. et Petri Berceloni de Cumba, rectoris eccle. de Castellario dioc. Gerunden., testium ad hoc specialiter vocatorum, lectis coram eodem honorabili Capitulo primum de verbo ad verbum dictis et deposicionibus prenominatorum magistrorum et lapidarum Barchn. et Gerunde suprascriptis item alias in presencia dicti domini vicarii et plurium ... de ipso Capitulo factis, necnon et deposicionibus dictorum Dni. Episcopi et Bernardi de Campis per me dictum notarium lectis, dictum honorabilem Capitulum ad dici domini Galcerandi de Villanova Archidiaconi et operarii dicte eccle. instan[ciam et] requisicionem, voluit et ordinavit quatenus omnes persone singulares ipsius Capituli [si]ngillatim dicant et exprima[n]t sua nota super dicto opere continuando vel non [conti]nuando ad unam navim prout est inceptum vel reducendo et fiando ... continuando ad tres naves et quod cuiuslibet eorundem dictum et deposicio scribatur et continuetur per me not. antedictum ad habendum inde memoriam in futurum. Et primo dicti domini Didacus de Heredia, Abbas Sti Ffelicis, Galcerandus de Villanova, Bisuldunen. et Michael de Sto. Johanne, de Silva Archidiaconi, Geraldus Patavii, Arnaldus de Gurbo et Raymundus Rubei, canonici, Petrus Vilana, Raymundus de Benagis, Bonanatus Veray, Petrus Arnaldi et Nicolaus Siffredi, omnes presbiteri de dicto capitulo, singulariter et singillatim interrogati juxta eorum bonam conscienciam in et super predictis per me dictum not., quilibet eorum dixit et deposuit ut dictus Dns. Episcopus dictum opus fore tornandum et debere tornari et reduci et de cetero fieri et continuari pro

maiori firmitate et duratione ipsius operis ad tres naves prout per dictos magistros et lapidas Barch. supra depositum extitit atque dictum; dictus vero dns. Dalmacius de [Vil]laleonum canonicus dixit in sua bona consciencia quod ipse fuit .xxx. annis et ultra beneficiatus in ecclia. antedicta, infra quos tempus vidit in hac civitate Gerunde plures magistros qui videntur et recognoverunt ipsum opus et specialiter [magist]rum — — Vesiani de Narbona quorum nullum vidit nec audivit dubitare nec [du]bium ponere quin dictum opus secure possit fieri ad unam navim prout est [in]ceptum et diu jam continuatum in magna parte, quodque pulcrius et notabilius esset ipsius opus ad unam navim quam ad tres naves. Et dictus dominus Petrus de Montecurvo dixit et deposuit in sua bona consciencia, quod dictum opus esset multo pulcrius et notabilius fieri ad unam navim quam ad tres naves et quod ipse qui cum pluribus magistris in arte operum expertis supra hoc locutus fuit nullum ponit dubium quin securius et sine periculo ipsum opus possit fieri ad unam navim. Predictus vero ven. Berengarius de Fonte, thesaurarius, dixit quod ipse nullo modo consentit nec consentiet quod dictum opus reducat ad tres naves sed quod fiat et sequatur ad unam navim et quod ipso in scriptis hodie daret suas bonas rationes quas habet propter quas apparebit dictum opus esse stabile atque firmum et sine periculo faciendo ipsum ad unam navim prout est inceptum. De quibus omnibus et singulis dicti honorabili Capitulum et Galcerandus de Vilanova operarius petierunt fieri et dictis operariis tradi per me dictum not. publicum instrumentum et publica instrumenta ad habendum inde memoriam in futurum. Acta fuerunt premissa omnia ut superius continetur diebus locis anno et mensibus superscriptis ac presentibus me notario et testibus superius nominatis.

Postmodum vero die sabbati que fuit dies quinta decima mensis decembris anno predicto, predictus v ... / de Fonte, thesaurarius, personaliter constitutus intus dictam ecclesiam Gerunden., nomine suo et dictorum... / Dalmacii de Villaleonum, canonici, e Petri de Montecurvo, presbiteri de dicto Capitulo, in presencia [et testi] / monio Ludovici Carbonelli et Johannis Generii, presbiterorum, et Johannis Bosch, clerici benefici... / in dicta ecclesia ad hoc vocatorum, tradidit michi, not., quandam papiri cedulam scriptam dic[ens et] / respondens ut in ea continetur, cuius tenor talis est: Non consenciant ymmo poc[us] / contradicunt ad mutandum predictum opus sive operam ipsius ecclesie Dalmacius de Villaleonum, c[anonicus] / Petrus de Montecurvo, presbiteri de Capitulo, Berengarius de Fonte, thesaurarius dicte ecclesie ... / dicentes et allegantes quod tempore quo dictum opus fuit inceptum seu cogitatum de illo fien[do] / tantum et tam honorabilem capitulum ipsius ecclesie et tam providi viri et notabiles persone ex[istebant] / in eodem quod non est verisimile quem hec fecerint cum (*sic*) magna, plena et valida deli[bera]cione et requisito et habito super hoc maturo consilio magistrorum lapidarum, artificum & ... / in arte huiusmodi peritorum, de quibus quidem credunt predicti fuisse factum et facta, confectam (*sic*) et confecta... / et plura instrumentum et instrumenta quod vel que petunt et requirunt in publico exhiberi ... / cum nunc pro mutacione dicti operis fienda dum taxat fuerunt magistri lapidici seu ar[tifi] / ces de uno loco, puta de civitate Barchin. et isti processerint ex eodem fonte et ... / quasi eadem lingua fabulent et loquantur et ignorant fortitudine et natura lapidam c[alcis] / et cimenti istius civitatis et

sint magistri lapicide seu artifices vel quasi asserent[es] / dictum opus jam inceptum esse bonum aptum firmum et stabile ad perficiendum sicut contradictores / volunt petunt et requirunt predicti Dalmacius, Petrus et Berengarius cum mutacio talis tanti et [tam] / ardui operis sit admodum detestanda et perniciosa, precipue cum sint quadraginta ... / transacti et ultra quod ipsum opus fuit inceptum et per consequens continuatum et non fuerit [hac] / tenus contradictum quod ante quam mutetur et ad aliud transfferatur requiratur et habeantur alii m[agistri] / lapicide seu artifices in tali arte periti de aliis locis, puta de Narbona, de M[onte] / pusillano, de civitate Ilerde et Minorise et ceteris locis insignibus ubi tales ... / debeant reperiri ad dandum et habendum bonum sanum, maturum et utile con[silium de] / predictis. Necnon si necessarie fuerit alie persone discrete et notabiles tam clerici quam la[ici de] / quibus haberi sanum consilium et maturum super hoc consulatur. E no sescalt axi e y ... / obra nam multociens (*sic*) apparet minori quod non apparet majori. Et dato, habito ... / recepto consilio a predictis, casu quo prefatum opus debeat et habeat destitui, diminui / et mutari, quod Deus avertat, volunt, petunt et requirunt predicti contradicentes ut saltem / fiat in ipsa ecclesia aliquod pulxerrimum opus et per excellenciam, puta cimborium ca[m] / panile vel aliud per quod dicta ecclesia sit nominata honorata et totaliter deco[rata] / Et de istis petunt et requirunt predicti fieri instrumentum et instrumenta tot quod petie[rent] / et habere voluerint et eis fuerint necessaria in predictis. Et oblata dicta cedula dictus Berengarius de Fonte, thesaurarius nomine suo et predictarum Dalmacii et Petri de Montecurvo petiit predictam continuari et inseri post premissa et inde sibi fieri et tradi publicum instrumentum et publica instrumenta si ea voluerit per me not. ante dictum. Acta fuerunt premissa diebus, locis, anno et mensibus predictis ac presentibus testibus superius nominatis.

Redactum in publicam formam.

Pere de Pont, nota .LXII., 1386-87, sens foliar.
Arxiu Notarial de Girona.

ELIES SERRA I RÀFOLS

Universitat de La Laguna (Illes Canàries).

Societat Catalana d'Estudis Històrics.